

Nr 100.

Kungl. Maj:ts nåd. proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov; given Stockholms slott den 8 februari 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförvarsärenden vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

E. A. Nilson.

Förslag

till

L a g

om ändring i vissa delar av lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov.

Härigenom förordnas, att till § 9 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov skall fogas ett nytt moment av nedan angivna lydelse samt att § 10 mom. 2 och § 14 mom. 1 i samma lag skola hava följande ändrade lydelse:

§ 9.

4. Gäller för vara på grund av lag fastställt pris, som vid frivillig försäljning ej må överstigas, må vid bestämmande av ersättning för varan fulla värdet icke upptagas högre än som motsvarar nämnda pris.

§ 10.

2. Riksvärderingsnämnden skall bestå av ordförande och fyra andra ledamöter.

Ordföranden och två andra ledamöter jämte ställföreträdare till nödigt antal utses för fyra kalenderår av Konungen. Av övriga två ledamöter utses den ene, på därom av ordföranden gjord framställning, för varje särskilt ärende av kommerskollegium eller lantbruksstyrelsen, med iakttagande därav att den sakkunskap, som må för ärendet erfordras, varder behörigen företrädd, samt den andre för ett kalenderår i sänder av socialstyrelsen; skolande jämväl ställföreträdare för dessa ledamöter till nödigt antal utses enligt vad nu är stadgat.

§ 14.

1. Likvid för fullgjord rekvisition skall, efter fordringsbeloppets prövning och godkännande, där så lämpligen ske kan, erläggas kontant, men eljest genom en högst nio månader efter utställandet till betalning förfallen anvisning. Sådan anvisning löper med sex procent ränta från och med dagen för utställandet.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1918.

Utdrag av protokollet över lantförsvärsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 8 februari 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Departementschefen statsrådet Nilson anförde efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet, chefen för sjöförsvärsdepartementet, chefen för finansdepartementet och chefen för jordbruksdepartementet:

»Enligt § 9 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslagen), sådan denna § lyder enligt lagen den 11 juli 1916, skola taxor upprättas å ersättning för varor och tjänstbarheter, som genom rekvisition tagits i anspråk. I § 10 mom. 1 av samma lag stadgas, att för upprättande av dylika taxor, så ock för prövning och bestämmande av fordringsbeloppen för sådana utgjorda rekvisitioner, för vilka ersättning icke utgår efter behörigen fastställda taxor, skola tillsättas dels lokala

värderingsnämnder, nämligen en för varje landstingsområde och en för varje stad, som ej i landsting deltagar, dels ock en värderingsnämnd för hela riket (riksvärderingsnämnd), med åliggande för nämnderna tillika att handlägga sådana övriga ärenden, som äga sammanhang med ersättning för utgjorda rekvisitioner eller för därunder uppkommen skada. I mom. 2 av sistnämnda § lämnas föreskrifter om riksvärderingsnämndens sammansättning. Den skall bestå av ordförande och fyra andra ledamöter. Ordföranden och två andra ledamöter jämte ställföreträdare till nödigt antal utses för fyra kalenderår av Konungen. Övriga två ledamöter jämte ställföreträdare för dem utses för varje särskilt ärende, på därom av ordföranden gjord framställning, av kommerskollegium eller lantbruksstyrelsen, med iakttagande därav att den sakkunskap, som må för ärendet erfordras, varder behörigen företrädd. Enligt mom. 3 av samma § skall lokal värderingsnämnd bestå av tre för sakkunskap och oväld kända ledamöter, nämligen en ledamot, tillika ordförande, vald av vederbörande landsting eller stadsfullmäktige, en intendentur-officer eller annan person, utsedd av arméfördelningschefen (militärbefälhavaren), samt en civil tjänsteman eller annan person, utsedd av Konungens befallningshavande. För en var av de utsedda skola väljas två ställföreträdare. Såväl ledamöter som ställföreträdare utses för en tid av fyra kalenderår.

Dessa värderingsorgan, vilka således tillkommit närmast för tillgodoseende av krigsmaktens behov, hava emellertid under tiden för de nuvarande bestämmelsernas tillämpning framför allt tagits i anspråk för uppgifter av annan innebörd. Enligt såväl 1916 års som nu gällande lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (förfoganderättslagen) skola nämligen anspråk på ersättning av kronan, som av förfoganderättslagen föranledas, prövas enligt de grunder, om vilka förmåles i rekvisitionslagen, och skall angående sätt och tid för ersättningens bestämmande och erläggande gälla vad i sistnämnda lag stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

Den av tidsförhållandena föranledda nödvändigheten för staten att i allt större utsträckning tillämpa förfoganderättslagen i fråga om åtskilliga för befolkningen oundgängliga förnödenheter har på såväl de lokala värderingsnämnderna som framför allt riksvärderingsnämnden lagt ett arbete av svår beskaffenhet och betydande omfattning. Med hänsyn till naturen av detta arbete torde fog icke saknas för den mening, att värderingsorganisationen, inrättad i första hand för helt andra uppgifter, icke är fullt lämpad för detsamma. Denna mening har jämväl framträtt inom riksdagen. Då vid 1917 års riksdag lagutskottet

avgav utlåtande i anledning av den då framlagda propositionen med förslag till förfoganderättslag, anmärkte utskottet, att en av anledningarna, varför utskottet ansåge sig böra förorda förslaget antagande för en tid av endast ett år, vore den, att inom utskottet yppats tvekan, huruvida den i rekvisitionslagen angivna ordningen för ersättningsbestämmande kunde anses såsom den i allo bäst lämpade för expropriationsärenden av den vidgade omfattning, som lagstiftningen avsåge.

I sammanhang med utarbetandet av det av chefen för justitiedepartementet förut denna dag för Eders Kungl. Maj:t anmälda förslaget till ny förfoganderättslag har jämväl den nu berörda frågan ansetts böra upptagas till granskning. Härvid har jag i likhet med chefen för justitiedepartementet kommit till den uppfattning att — då föga anledning till anmärkning lärer hava förekommit mot de lokala enligt rekvisitionslagen förordnade värderingsmyndigheterna och då området för dessas verksamhet är genom riksvärderingsnämndens förefintlighet och arbete förhållandevis ganska begränsat — tillräckliga skäl ej föreligga att ifrågasätta omläggning av det lokala systemet för värderingsarbetets förrättande, men att bestämmelserna om riksvärderingsnämndens sammansättning lämpligen böra underkastas viss ändring.

Såsom nyss nämnts består riksvärderingsnämnden av dels tre av Konungen för viss tid utsedda ledamöter och dels två ledamöter, som utses av kommerskollegium eller landtbruksstyrelsen för varje särskilt ärende, med iakttagande därav att den sakkunskap, som må för ärendet erfordras, varder behörigen företrädd. Det torde få anses helt naturligt, att sistnämnda bestämmelse så tolkas, att till ledamöter av nämnden inkallas representanter för den näring, till vilken den förnödenhet, om vars värderande är fråga, är att hänföra. Gäller ärendet värdesättning av ett industrialster, inkallas målsmän för vederbörande industri; är åter fråga om värdering av jordbruksalster, inkallas jordbrukare.

Mot denna anordning synes mig den anmärkning kunna göras, att genom densamma riksvärderingsnämnden, mot vars beslut talan ej må föras, kommer att till alltför stor del vara sammansatt av representanter för det intresse, som genom beslutet omedelbart beröres. För visso är det nödvändigt, att nämnden vid sin prövning äger tillgång till den bästa sakkunskap, men för den skull torde icke krävas, att de sakkunniga näringsidkare, vilkas utlåtande uppenbarligen bör tillmätas mycket avseende, själva äro ledamöter av den prövande nämnden. I varje fall synes tillräckligt, att allenast en dylik representant för näringsintresset har säte i nämnden. Sakkunskapen bör i övrigt tillgodoses genom hörande av experter utom nämnden.

Nu antydda anordning skulle ytterligare medföra den fördel, att därigenom skulle bliva möjligt att, med bibehållande av nämndsledamöternas nuvarande antal, inom nämnden bereda plats för en ledamot med särskilda insikter rörande de olika folkklassernas levnadsförhållanden, tillgångar och behov, en anordning, som synes mig påkallad med hänsyn till prissättningens stora betydelse framför allt för de mindre bemedlade. Enligt min mening bör lämpligen kunna anförtros åt socialstyrelsen att utse den ledamot av nämnden, som särskilt bör representera det vetande, varom jag nu talat.

I enlighet härmed har jag låtit utarbета förslag till sådan ändrad lydelse av stadgandena i § 10 mom. 2 rekvisitionslagen, att av de två ledamöter av nämnden, vilka icke utses av Konungen, den ena skall, på framställning av nämndens ordförande, för varje särskilt ärende utses av kommerskollegium eller lantbruksstyrelsen, med iakttagande därav att den sakkunskap, som må för ärendet erfordras, varder behörigen företrädd, medan den andre skall för ett kalenderår i sänder utses av socialstyrelsen. För båda dessa ledamöter skola enligt förslaget därjämte utses ställföreträdare till nödigt antal. Att den ledamot och de ställföreträdare för honom, som det enligt förslaget ankommer på socialstyrelsen att utse, skola omedelbart efter den ändrade lydelsens trädande i kraft utses för återstoden av innevarande kalenderår torde utan särskilt stadgande vara tydligt.

På skäl, som anförts av chefen för justitiedepartementet, anhåller jag att jämväl få föreslå ett tillägg till § 9 i rekvisitionslagen. Syftet med detta tillägg är, att då en vara, varå maximipris är satt, tagits i anspråk för det allmännas räkning, antingen enligt rekvisitionslagen eller på grund av förfoganderättslagen, vederbörande värderingsnämnd vid bestämmande av ersättningen för varan icke skall kunna gå utöver maximipriset. Denna regel bör givetvis gälla oavsett om varans pris enligt § 9 mom. 1 upptages i taxa eller enligt mom. 3 i samma § värderingen sker för ett särskilt fall. Den nya bestämmelsen synes lämpligen böra få sin plats såsom ett särskilt moment 4 i § 9.

Såsom chefen för justitiedepartementet vidare framhållit, har det befunnits önskvärt, att för betalning av ersättning enligt förfoganderättslagen stundom skulle få åtnjutas längre anstånd än som kan förekomma enligt det i § 14 mom. 1 av rekvisitionslagen meddelade stadgandet, att likvid skall, där så ske kan, erläggas kontant, men, då detta ej låter sig göra, genom en tre månader efter utställandet till betalning förfallen anvisning. Chefen för justitiedepartementet har i anledning härav ifrågasatt, att en dylik anvisnings förfallotid skall kunna framskjutas till högst nio

månader efter utställandet. Då rätten till förlängt anstånd givetvis icke kommer att av kronan begagnas i andra fall än då det är av förhållandena påkallat, anser jag mig kunna tillstyrka, att sådant anstånd medgives även inom rekvisitionslagens egentliga tillämpningsområde. Härvid torde det tillika vara lämpligt att något jämka å förutsättningarna för att betalning må ske annorledes än kontant. Med hänsyn till den jämförelsevis långa tid, som sålunda i vissa fall kan komma att förflyta före likviden, synes det även vara skäligt att i detta sammanhang höja den nu bestämda låga räntefoten för utställda anvisningar till sex procent. Förslag till ändring i dessa hänseenden av berörda stadgande i rekvisitionslagen har därför uppgjorts.

Det må erinras, att något liknande behov av att förlänga den tid, inom vilken betalning skall erläggas enligt 33 § i lagen den 2 juli 1915 angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen), icke försports.

Tiden för de föreslagna nya bestämmelsernas trädande i kraft torde lämpligen bestämmas till samma dag, den 1 april 1918, från och med vilken enligt förslaget till ny förfoganderättslag denna skall erhålla tillämpning.»

Föredraganden uppläste därefter det sålunda utarbetade förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov samt hemställde, att förslaget måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen täcktes Hans Maj:st Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

C. E. Odhmer.